

Hon vågar att komma nära med hjälp av kameran. Nu möter du henne en gång i månaden i NWT:s Helg. Filmaren Sara Broos hittar inspiration i Berlin men hjärtat och livet finns i Fryksdalen.

Aldrig mer tyst

Jag kommer aldrig glömma 1 september 2015, en vacker höstdag. Rokokosalen på Alma Löv Museum. Jag hade bråttom, en högtalare krånglade. Studenterna satt på sina platser. Föreläsaren, den välkända regissören som rest långt för att visa sina filmklipp väntade. Jag kopplade ur sladdar, stängde av och på, ingenting hände. Jag blev mer och mer stressad. Det var varmt och minuterna gick. De stora högtalarna lyste grönt men ingenting hördes. Så plötsligt ett kraftigt rundgångsljud. Som en brinnande pil rakt genom örat. Och så slog det lock.

Dagen efter var allt som vanligt, trodde jag. Jag försökte somna men stördes av ett svårdefinierat ljud. Det var omöjligt att lokalisera. Jag gick upp ur sängen, letade runt i huset för att se om någon maskin stod på. Jag hittade ingenting, försökte somna men kunde inte koncentrera mig eftersom ljudet nu var ännu starkare. Som att kliva in i en stor sal där hundratals elektroniska maskiner står på, kombinerat med stålvajrar som dras mot varandra, metalliskt, skärande.

Jag googlade hela natten på tinnitus, första träffen länkade till en kvinna i Holland som hade så stark tinnitus och ljudkänslighet att hon blev beviljad dödshjälp. Minsta lilla ljud, prasslet från en tidning skar som knivar genom

FOTO: SHUTTERSTOCK.COM

hennes huvud. Den ena berättelsen var värre än den andra. Det tog aldrig slut. Tänkte på hur fruktansvärt det måste vara för de som lever i krigshärjade länder och inte bara utsätts för hemiska trauman utan också drabbas av tinnitus av krigets ljud.

Jag fick av en läkare veta att jag drabbats av ett akustiskt trauma och att hörselceller dött och nu ligger och trycker mot varandra vilket ger upphov till fantomljud. Kommunikationen mellan hörselcentrat och hjärnans neuroner fungerar inte. Tinnitus är alltså ljud som egentligen inte existerar. Döda hörselceller repareras aldrig, precis som hjärnceller. I ett friskt öra finns cirka 30 000 hårceller. Jag grät mig själv till sömns fler nätter i rad. Jag skulle aldrig mer få uppleva tystnad.

En morgon när jag vaknade kunde jag känna lycka över att mina ben bar mig, att jag var frisk. Att jag inte hade ont någonstans, något som jag tidigare bara tagit för givet. Ibland måste något försvinna för att man verkligen ska bli medveten om hur mycket det betyder. Signalerna i mitt huvud kommer och går, ibland låter det som ett dovt havsbrus, ibland som en felstämd stråkorkester och tv:s paussignal som växlar frekvenser. Om jag dricker alkohol eller stressar skruvas volymen upp.

Numer hör jag oftast inte min tinnitus, även om den finns där permanent. Precis som en tickande klocka som du till slut inte tänker på. Den bara finns där i bakgrunden och blir störande först när du blir medveten om den. Ljudkänsligheten, hyperakusis, är värre. Hörseln har blivit mitt mest känsliga sinne. En öronläkare säger att jag har överhörsel, att jag hör som ett djur, uppfattar frekvenser som egentligen inte det mänskliga örat bör uppfatta. Äldre människor hör ju också helt andra frekvenser än unga. Ljudet av syrsor försvinner ofta med åldern (vilket jag i och för sig ser fram emot), men

även fågelkvitter eller andra höga frekvenser.

Det är ljud överallt, till och med inne på offentliga toaletter, i hissar. Lugn musik lockar till att vi stannar längre i affären och köper mer. I parkeringshus används musik för att skrämna bort hemlösa. I telefonkön, tv, reklam, inte en sekunds paus eller tystnad. På barer, nattklubbar, gym och sportevenemang är volymen ofta skadligt hög. De extroverta som pratar högt och mycket premieras och lyfts fram medan de som är mer introverta hamnar i skuggan. På reklamradion är det ett oavbrutet babblande men även på ickekommersiella kanaler.

Men när alla andra skriker kanske det är det stillsamma som sticker ut mest. När det mesta är ljud blir tystnaden nästan helig. Att gå in i en tom kyrka eller en skog och plötsligt höra sina egna tankar. När jag gick ut och åt härnäst i Berlin undrade jag varför det kändes så behagligt, det var en lugn stämning. Det gick att höra varandras röster. Efter en stund kom jag på att det inte var någon musik i lokalen.

Musik används ibland som tortyrmetod och räknas av CIA in som psykisk tortyr eller No Touch Torture, en förhörsmetod som inte ger synbara märken men kan vara mer effektiv än fysisk smärta. Samma låt som spelas gång på gång på gång. I engelska armén, använde man vitt brus mot IRA-fångar. Ett rent brus förstärker isoleringen, som att befinna sig i ett intet utan fasta punkter eller orientering. Tid och rum i upplösning och sakta bryts jagkänslan ner. Ljud och musik kan användas som vapen. På 70-talet spelade stridande förband i Angola Wagner-operor i högtalare fästa på helikoptrar och pansarvagnar när de sköt ner folk. Terrororganisationen IS använder förförisk musik för att rekrytera nya medlemmar. Musikstilen kallas nasheed, melankoliska

mansstämmor i hypnotiska vackra slingor som inte alls ger något militant intryck, åtminstone inte när man inte förstår texten.

Jag har aldrig skyddat min hörsel, klippt gräs utan hörselskydd, aldrig brytt mig om öronproppar på konserter, spelat musik på högsta volym i bilen. Jag visste knappt vad tinnitus var men hade läst om författaren Björn Ranelid som haft det sen han var barn och beskrev ljudet som en skärande sågklinga som genljuder i huvudet dag och natt. Jag har alltid öronproppar i fickan och vet det mesta om örats anatomi och massa statistik som att cirka 20 procent av befolkningen har tinnitus, och cirka 100 000 stora besvär. Runt 750 000 personer i Sverige är drabbade av hyperakusis. Allt fler barn klagat på att de hör tinnitusljud, troligen orsakat av den höga ljudvolymen på dagis och förskolor. När jag ber en vän skydda sina barns hörsel när han skjuter nyårsraketer och de står bara några meter därifrån med sina känsliga öron, skrattar han åt mig. Men som med det mesta blir man först medveten när det verkligen berör en själv.

Jag läser en rapport från Världshälsoorganisationen, WHO, att 1,1 miljarder människor riskerar hörselskador, främst orsakat av att lyssna på hög musik i hörlurar mer än en timme per dag. Den som lyssnar på musik på 95 decibel under en halvtimme riskerar att få hörselskador som inte kan återställas, säger Shelly Chadha, en av WHO:s experter på hörselskador. Det förrådiska är att symtomen inte kommer direkt och att det skadliga inte känns, särskilt när man lyssnar på musik som man tycker om.

När är det helt tyst? Det är alltid någon fläkt som står på någonstans. Jag grät mig själv till sömns för att jag saknade tystnaden. Nu inser jag att den totala tystnaden inte ens existerar. Vi hör alltid ljudet av något, och om inga yttre ljud så ljudet av våra egna hjärtslag.

”Vi vet bara att naturen länge var döv och att tystnad rådde, trots alla ljud. Meteoriter dånade ner på den unga jorden i hundratals miljoner år utan att någon hörde dem falla. Vulkaner mullrade, vinden vrålade och ven över land. Jordbävningar fick kontinenter att rämna. Ändå hördes det ingenting, det fanns inga ljud därför att ingen kunde förnimma dem.”

Peter Nilsson ur Ljuden från Kosmos

Sara Broos
sara.broos@nwt.se

